

СТРАЖНІК СТАРОЕ СЬЦЕЖКІ

Выкапалі з Буяўкі чорны мораны дуб. Гэта тады было, як яе засыпалі, яе, калісьці небяспечны ў час веснавых разводзьдзяў прыток Нарвы. І падрэчкі Чарнушка й Пчолка зьніклі ўжо пад роўнядзьдзю возера. З Буяўкі мясцамі дзе толькі роў застаўся, з жабурыньнем і раскай на ўстаялай пеністай вадзе, а дзе зарослы сітнягом сухі паплавок. Хто яшчэ ведае, дзе была Буяўка, дзе ў гэтых месцах страшыла да вайны й посьлей, дзе стаяў жыдаў шынок, што потым спаліўся, а хто ня ведае — то й нашто такому пра гэта даведвацца, пытацца?.. Мораны дуб, якога не ўзяла ні сякера, ні піла, падцягнулі пад Марушку, дзе ўжо ляжалі тыркачы вывернутых соснаў з задзертым карэньнем з кавалкамі зямлі, жоўтыя звалы адсунутага з раўнянай дарогі пяску, суглінкаў, што парасталі ўжо зельлем — лесам горкага драсёну й лебяды, жалязкі й шчарнелыя рэшткі будынін з паламанымі ваконнымі рамамі, пакінутыя будаўнічымі вала й станцыі помпаў на дамбе.

Паўз гэтай дарогі ўрочышча Марушка беляхцела анэмонамі, з кожнай вясною драбнейшымі. Люцынка доўга шукала вядомых ёй сонечных палянак, дзе зь іржавае травы першымі вылузваліся валахатыя сончыкі. Дзяўчынка заўважыла, што з кожным годам, адкуль сама ўжо прыяжджае да дзеда Ляксандра й пачалі раптам цямнець яе белыя дагэтуль валасы,

аколіца стала зусім іншая, ня тая, што раней, з вяковымі дарогамі, якія пільнавалі мяжы Княства, з кшталтам рэчкі, што пасля разводзьдзя вярталася ў свой бераг, дрэвамі, якія самотна вызначалі межы палеткаў... Цяпер, нават калі Люцынцы споўнілася дзесяць гадоў, дзед неахвотна дазваляў ёй адной выбірацца на вал над штучным возерам, якое ўпадабалі ўжо дзікія птушкі — рух на дарогах пабольшаў, хаця перасталі паяўляцца вялізныя грузавыя машыны з прычэпамі з гурбамі пяску й экскаватары. Люцынка цяпер не заўсёды казалася дзеду, што возьме ровар і паедзе кудысьці; ня меў замнога дзед Ляксандар ужо для яе часу, адкуль у ягоным доме паявілася новая бабка, такая маладая, як Люцынчын татка. Пані Ганначка павыкідала за куратнік старыя бабуліны крэслы зь мяккімі падушачкамі, дыван у макі — што вісеў у спальні — закінула на бэльку на падстрэшку... Прывезла з сабою прыгожы абедзенны набор (схавала ў шафу шлюбны бабчын посуд, маляваны ў лясныя званочки, зь якога шмат філіжанак пабілася), прыгожыя сукенкі й многа кніжак. Дзед Ляксандар, прыгожы, сівавалосы, значна памаладзеў пры пані Ганначцы. Новая бабка ўсё нешта пісала, стукала начамі на машынцы ў сваім пакоі на паверсе дома, але Люцынка не змагла даведацца, над чым яна так працуе. Калі запыталася, ці будзе гэта кніга з казкамі, пані Ганначка толькі ўсьміхнулася й сказала:

— Гэта не твая справа. І, будзь мілая, ніколі больш не заходзь у мой пакой.

„Яе пакой” быў калісьці бабчыным, улюбёным Люцынкай, з камінам, шырокай канапай, з дываном на ўсю падлогу, дзе дзяўчынка любіла вылежвацца ў зімовыя вечары са старым выжлам Бобам, а бабка чытала ёй кнігі пра падарожжы. Для гэтых вечароў Люцынка любіла прыяжджаць да бабы Зіны й дзеда. Цяпер, калі ня мела сюды доступу, адчувала сябе чужой у доме, пакрыўджанай дзедкам, але найбольш балела тое, што баба Зіна ўзяла ды памерла, зьнікла з жыцця, а разам зь ёю рэчы, пахучыя чабаром і кацялапкамi. Люцынка калісьці забірала ў горад бабуліны шпількі да валасоў — доўгая бабіна каса мацавалася на галаве дзесяткамі шпілечак — каб мець з сабою нешта, што было-б згадкай жаночасьці й матчынага цяпла. Люцынчына мама была далёка, прысылала толькі прыгожыя й дарагія цацкі й грошы тату. Бацька адкладаў грошы на Люцынчыну кніжку. Чула, як казаў дзеду, што ня хоча ні граша ад Аліны й хай яна з той Амэрыкі не вяртаецца, калі выбрала такое жыцьцё. Люцынка ведала, што мама абавязкова прыедзе да яе, разам паедуць у вёску, усе будуць цешыцца й назаўсёды застануцца разам... Матчыны лісты прывозіла перачытваць бабулі; ня было іх шмат, як хацелася-б, але чулыя словы, якія паўтарала за лістом баба Зіна, гу чалі так, быццам сапраўды казалі іх уголас мама.

Люцынка не змагла прыехаць на пахаваньне — у студзені ляжала ў бальніцы. Магла-б адляжаць сваю воспу й дома, але бацьку трэба было неадкладна на два тыдні ехаць у камандзіроўку, на нейкія курсы.

У красавіку ў дзедавым доме паявілася пані Ганначка. Люцынка памятае: яна ўвайшла ў кухню (дзе малая, ражжаленая здрадаю бабкі Зіны, хліпала над кубкам гарачага малака, што наліў ёй дзед Ляксандар, выцірала вочы быццам ад пары), пахучая чымсьці салодкім і мяккім, стала над сталом, спахмурнела й сказала памалу, выціскаючы словы з чырвоных вуснаў:

— А хто гэта такі прыехаў у мой дом?

— Гэта ня твой дом! — дзяўчынка адпіхнула кубак. — Гэта дом маіх дзеда з бабай, і мой!

— Ой, прыйдзеца нам удакладняць адносіны, бачу. Алесь, хіба ты забыў прадставіць мне гэтую маладую даму? — пані Ганначка ўсьміхнулася да дзеда й ускудлачыла яго белы чуб. — Я-ж табе казалая — ніякіх дзяцей!

— Гэта мая ўнучка, Люцына.

— Такая вялікая? Распусьціў ты яе, бачу, мой мілы! Ці прыйдзеца мне выходзіць чужых дзяцей? Не думала пра такое, кідаючы для цябе працу ў сталіцы!

— Бачыш, жонка пакінула сына, ён... у яго новая сям'я... а з гэтаю штосьці рабіць-жа трэба.. —

залапатаў Ляксандар, уцякаючы зрокам ад унучкі. — Прыяжджае сюды, на выхадныя, прынамсі да...

Люцынка кінула кубачак. Не памятала, як выбегла з дому. Ляцела па новай жоўтай дарозе, паабапал якое ў цёмным лесе нізам бялелі анэмоны. Веснавы малады вечар насунуўся хутка, пацягнула сырым холадам. Дзяўчынка агледзелася ўжо амаль над возерам. Вечер пранізваў да касцей. Баялася йсьці лесам, але там было цяплей. Прытаілася паміж будкамі, за растапыранымі каранямі сасны зь вялікім навісам зямлі, каля чорнага дуба, якога бязуладнае цела выставала з-пад руінаў. Пра гэты дуб столькі расказваў дзед Ляксандар! Як ён рос, магутны, вялікі кароль дрэваў Белавескае пушчы, як прыходзіў пад яго адпачываць пан Белы Воўк, стражнік старое сьцежкі, што абяртаўся ў лясу на й кахала яго жанчына, што прыручала дзікіх зьвяроў... І як потым дуб рашыў памерці, бо бачыў сьмерць лесу, а перажыў ужо ўсіх, але сьмерць не хацела прыходзіць, бо не на яе моц была сіла дуба... І ня мог дуб сам учыніць сабе сьмерці. І рашыў тады Пярун даць яму падмогу, і зваліўся дуб. І заліла яго вада, што падышла на Сухі груд, і на доўгія стагодзьдзі зьнямеў дуб, пачарнеў, скамянеў. І дасталі яго зь ягонае магілы брудныя рабочыя, што капалі тут возера-магілу рэчкі, і зламаўся тлусты ад алею зуб пілы, і гартаваная агнём і вадою няшчадная сякера. І нагужыліся, і пакацілі дуб рабочыя на сьметнік, бо да

нічога ён ня быў ім прыдатны, і засыпалі ягонае ложа зямлёю. Дзед Ляксандар ведаў усё. І казаў дзед унучцы, што ня трэба дубу спачуваць, бо й ён не шкадуе нас, што жывем так мала, што не пабачым таго, што пабачыў ён, і не адпакутуем столькі, каб нам адхацелася жыць.

— Не хачу быць вялікай. Ня буду! Я памру! — заплакала Люцынка ў дзедавых абдымках.

Шукаў яе на ровары, задыханы; здалёк бачыла хісткае сьвятло ліхтара, што сунулася ад хутароў. Ведала — ён прыедзе. Хацела памерці да таго моманту, пакуль ровар не набліжыцца да мейсца, дзе схавалася, і дзед з плачам кінецца яе ратаваць, шкадаваць, і будзе туліць яе халоднае цела да сваіх шырокіх цвёрдых грудзей, гладзіць па пацямнелых валасах, і дзедавы сьлёзы будуць капаць на яе мёртвы нярухомы твар ...

— Дзедку, тут так халодна... Дзедку, я яшчэ не нарадзілася, мяне яшчэ няма, — прашаптала Люцынка ў глыбокай цемры, з далонькаю ў дзедавай руцэ.

Яны йшлі па старой сьцежцы. Далёка азываліся сабакі. Лес маўчаў, ня дыхаў, слухаў іхніх крокаў і шоргату колаў. На красавіцкім небе не сьвяцілася аніводная зорачка.

За імі застаўся ён, дуб, — пільнаваць сваё мейсца. Перажыў, павалены, яшчэ адно жыцьцё.